Interjú Boros Jenő azerbajdzsáni nagykövettel
2010.04.10.

Milyen területen viselt eddig külügyi tisztséget a nagykövet úr, és mi hozta Bakuba?

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem nemzetközi kapcsolatok szakának elvégzése után felvételt nyertem a Külügyminisztériumba, ahol azóta is dolgozom. Prágában és Pozsonyban összesen 17 évet töltöttem. Ezt követően hét évig a Diplomáciai Információs Főosztályt, majd helyettes államtitkárként a kelet-európai országokkal fenntartott kapcsolatainkat, valamint a konzuli és a nemzetközi fejlesztési segélyezés munkáját felügyeltem. Ennek során külügyi konzultációs céllal kerestem fel jelenlegi állomáshelyemet, Azerbajdzsánt is, ahol addig magasabb rangú magyar külügyi vezető nem járt. 2005 és 2008 között Svájcban a berni nagykövetségünket vezettem.

Hol merült fel a bakui magyar nagykövetség alapítása?

Svájci nagykövetségem idején, a davosi Világgazdasági Fórumon létrejött azeri–magyar találkozón merült fel a bakui magyar nagykövetség megnyitása. Azerbajdzsán 2004 óta működtetet Budapesten nagykövetséget, amelyet a megnyitás óta a volt külügyminiszter, a hazájában nagy tekintélynek örvendő Hasan Hasanov vezet. 2008-ban, Tbilisziben kezdtük meg a kaukázusi képviseleti tevékenységünket, és grúziai nagykövetünk látja el hazánk képviseletét Jerevánban is.

Milyen szempontok alapján esett Önre a választás, és mi volt a következő lépcsőfok?

Sokat jelentett, hogy volt már tapasztalatom, hiszen 1993 és 1998 között én hoztam létre és vezettem a pozsonyi nagykövetségünket. Korábban már jártam Bakuban, így szívügyem lett a davosi találkozó óta a bakui követség. 2008-ban két munkatársammal kiutaztunk, és megkezdtük a nagykövetség létesítésének előkészületeit. Több tucatnyi ingatlan megtekintése után a mi várnegyedünkhöz hasonló óvárosban találtuk meg az ideális épületet, amelyet nyárra már működőképessé alakítottunk. Ebben a világörökség részét képező, történelmi városrészben működik a görög, a lengyel, az olasz és a svájci nagykövetség is.

Miért lett ilyen hirtelen prioritás a bakui képviselet?

A sietség azért volt fontos, mert július 1-jétől a magyar nagykövetség látta el az EU bakui elnökségét, mivel Svédország nem rendelkezik itteni külképviselettel.

A helyi elnökség jó főpróbának bizonyult a 2011-es magyar EU-elnökség előkészítéséhez, hozzájárult a helyismeret megszerzéséhez és megkönnyítette bemutatkozásunkat az azeri politikai közvélemény előtt.

A 2008-as világgazdasági válság, valamint a tárcánkat is sújtó pénzügyi megszorítások ellenére sikeresen hajtottuk végre a megnyitással és működtetéssel kapcsolatos feladatokat, és már a kezdetektől aktív politikai munkát végzünk.

Hány fős diplomáciai személyzet teljesít Bakuban szolgálatot?

Jelenleg a bakui magyar nagykövetségen velem együtt négy diplomata, valamint három magyar és két azeri adminisztratív munkatárs tevékenykedik. Tavaly november óta már magyar–osztrák nagykövetségként is működünk, mivel mi biztosítunk irodát egy osztrák diplomatának, amíg ők is megnyitják bakui nagykövetségüket.

Miért kiemelt partner Azerbajdzsán Magyarország számára?

Köztudott, hogy Azerbajdzsán bővelkedik kőolajban és földgázban, nem véletlen, hogy az ország neve lefordítva „a tűz földje": a földből feltörő, rejtélyes, örökké égő tűz tiszteletére templomokat építettek, és állítólag Prométheusz legendája is innen származik.

Mi is építkezni jöttünk – a nemzetek közti barátság és jó viszony mellett, melyek ápolása a diplomácia legfontosabb feladata – a Nabucco gázvezeték építését szeretnénk elősegíteni. Azerbajdzsán többször kifejezésre juttatta elkötelezettségét a Nabucco-projekt iránt. A tényleges közreműködéshez azonban olyan nemzetközi jogi, pénzügyi, gazdasági lépésekre van szükség, ami meghaladja az ország hatáskörét (tranzit és építési, illetve üzemeltetési megállapodások).

Milyen módon tervezik szorosabbra fűzni az azeri–magyar kapcsolatokat?

A legfontosabb politikai és gazdasági megállapodásainkat már megkötöttük és stratégiai partnerségre léptünk egymással. Az EU és a NATO szövetségeseinkkel együtt Azerbajdzsán és a régió békéjében, stabilitásában és prosperitásában vagyunk érdekeltek. A magyar külpolitika az energiabiztonsági prioritások, valamint szövetségesi kötelezettségeink figyelembe vételével, valamennyi területen fejleszteni kívánja az együttműködést a Kaukázus vezető országával, amelynek éves gazdasági növekedési ütemét már egy ideje csak Kína haladja meg.

Milyen kihívásokkal néz most szembe a bakui külpolitika?

Azerbajdzsán külpolitikájának homlokterében a függetlenség elnyerése óta a karabahi konfliktus rendezése áll. Emellett komoly erőfeszítéseket igényel az ország gazdasági és szociális helyzetének megszilárdítása, és energiaexportjának további bővítése is.

A politikai helyzetet a kaukázusi térségben, ahol Azerbajdzsán vezető és szinte egyedüli prosperáló hatalomként jelenik meg, természetesen nem csupán az energiaproblémák határozzák meg. Két további tényező is hatással van a folyamatokra: az egyik Azerbajdzsán szomszédjainak objektív gazdasági gyengesége, a másik indok pedig a megoldatlan regionális konfliktusok, amelyek korlátozzák a kaukázusi országok politikusainak manőverezési lehetőségeit.

Azerbajdzsánnak a karabahi konfliktus, míg Grúziának az abház és dél-oszét szeparatizmus jelent akut problémát. A helyzetet még súlyosbítja, hogy azoknak a hatalmaknak, amelyekhez Azerbajdzsán és Grúzia fordulhatna, korlátozott a befolyásuk a térségben, és nincs is szándékukban fegyveres konfliktusba keveredni a kaukázusi helyzet miatt.

Segítene a problémákon a mielőbbi NATO-tagság elérése?

Grúzia régóta törekszik erre, és Azerbajdzsán is aktívan részt vállal békepartnerként az Észak-atlanti Szövetség Szervezetének műveleteiben, de még a NATO-tagság sem tudná megváltoztatni a patthelyzetet a térségben. Szakértők nem látják annak esélyét, hogy belátható időn belül a karabahi konfliktus és Abházia, valamint Dél-Oszétia helyzete rendeződne, de még a tényleges örmény–török megbékélés is várat magára. A konfliktusban résztvevők úgy vélik, hogy a status quo bármiféle megbontása drámai változást idézhet elő, ezért óvakodnak a határozott lépések megtételétől. Az „oszd meg és uralkodj" politikája és a hadi beszállítók haszna még hosszú ideig nem engedi elcsitulni a térség konfliktusait.

Mi Azerbajdzsán álláspontja Hegyi-Karabah státusát illetően?

Azerbajdzsán kül- és belpolitikáját nagyrészt továbbra is a hegyi-karabahi (Nagorno-Karabah) konfliktus határozza meg.

Ismereteim szerint az azeri és örmény álláspontok lényege az alábbiakban foglalható össze:

- Azerbajdzsán ragaszkodik területi egységéhez, Örményország önrendelkezési jogot sürget.
- Azerbajdzsán nagyfokú autonómiát kínál az örményeknek, az ország területi egységének megőrzése mellett, örmény részről viszont nem bíznak abban, hogy Baku tiszteletben tartja majd a karabahi örmények önigazgatáshoz fűződő jogait.
- Örmény részről népszavazást szorgalmaznak a terület jövőjéről, azeri részről azonban ehhez feltételül szabják: az örmény csapatok kivonását az elfoglalt azeri területekről (amitől az örmények karabahi nemzettársaik sorsáért aggódva ódzkodnak), Karabah eredeti etnikai összetételének helyreállítását, a menekültek visszaköltözését, ezáltal a teljes lakosság részvételét a népszavazásban.

Mindkét részről készek körzeteket cserélni, Örményország azonban ragaszkodik a lacsini korridor megtartásához, mely összeköttetést biztosít Örményország, illetve a korábban azeri területbe ékelődött enkláve, Hegyi-Karabah között. Baku úgy ítéli meg, hogy Örményország tartós megszállásra rendezkedik be, és jogellenes eszközökkel a terület azeri jellegének felszámolására törekszik.

A közelmúlt tárgyalásainak tükrében milyen megoldásra van esély?

Az államfők és a külügyminiszterek eddigi megbeszélései nem hoztak megegyezést. Az időről-időre szárnyra kapó optimizmus ellenére továbbra sincs előrelépés, elsősorban a bizalom kölcsönös hiánya miatt.

Ilham Aliyev elnök számos alkalommal hangsúlyozta Azerbajdzsán területi integritása helyreállításának szükségességét. Az elnök szerint a területi integritásról semmilyen áron nem hajlandóak lemondani és Hegyi-Karabah függetlenségét sohasem fogják elismerni. Ragaszkodnak ahhoz, hogy az elfoglalt azeri területek felszabaduljanak a megszállás alól, hogy a menekültté vált azeri állampolgárok visszatérhessenek otthonaikba. Az elnök leszögezte: sohasem fogják megengedni, hogy azeri területen egy második örmény állam alakuljon meg.

A karabahi konfliktus rendezése kizárólag a nemzetközi jog keretei között képzelhető el. Ennek alapja az erőszakról való lemondás és a területi sérthetetlenség elismerése. Minthogy egy ilyen hosszú, fájdalmas történelmi múltra visszatekintő kérdésben nincs, és nem is lehet mindkét fél számára optimális megoldás, a tartós rendezéshez kompromisszumokra van szükség. Ezek keresését segíti elő a Minszk Csoport munkája is. A kompromisszumok kialakítása, illetve elfogadtatása politikai kérdés, melyhez számos tényezőt figyelembe kell venni, ezért nem lenne szerencsés bármiféle prognózis felállítása.

Milyen a realitása annak, hogy a nemzetközi közösség hatékonyan nyomást gyakoroljon Azerbajdzsánra (esetleges ENSZ BT kollektívszankciók, kőolaj és földgáz bojkott)?

Az orosz–grúz konfliktusból az azeri vezetés azt a megalapozott következtetést vonta le, hogy Oroszországon kívül senki nem rendelkezik tényleges katonai erővel a térségben. Karabah ügyében éppen ezzel és Iránnal kerülnének szembe, ami a leghatásosabb elrettentő eszköze a katonai hazardírozásnak. Ráadásul az Egyesült Államokban

működő jelentős örmény lobbi a két történelmi szomszéd mellé az amerikai kormányzatot és közvéleményt is az azeriek ellen hangolná. Az energiahordozók kielégítetlen piaca következtében az energia bojkottnak nincs realitása. Az ENSZ határozatok ellenére a karabahi térség továbbra is megszállás alatt van.

Meghatározó lehet a béketeremtésben más államok vagy nemzetközi szervezetek segítsége?

Tény, hogy Azerbajdzsán NATO-tagsága jelenleg nem tartozik a reálisan várható események közé. A térségben tapasztalható erős amerikai-orosz rivalizálást nem lehet kiiktatni és számításon kívül hagyni. A Kaukázusban az USA és a NATO testesíti meg és képviseli a nyugati stratégiai és katonai érdekeket, melyek alig térnek el egymástól, miközben Európa is elkötelezte magát a fejlesztési politika mellett. Éveken keresztül Grúziára és Azerbajdzsánra, mint nyugat-orientált tandemre tekintettek. Az elmúlt évtizedben az azeri külpolitikára a legnagyobb hatást a Washingtonnal kialakított viszony gyakorolta. Ami a biztonsági kérdéseket illeti, elviekben Azerbajdzsán nyugati orientációjának nincs reális alternatívája.

Ez esetben miért fontos ennyire Bakunak Washington?

Azerbajdzsánnak szüksége van az Egyesült Államokra, mint stratégiai partnerre. Washington dél-kaukázusi törekvései között szerepel, hogy szélesítse stratégiai partnerségét Grúziával és Azerbajdzsánnal, miközben csökkenteni igyekszik Örményországnak Oroszországtól és Iránról való gazdasági és katonai függését. A politikai stabilitás elősegítése összekapcsolódik a BTC vezetéken történő energiaszállítás biztonságának szavatolásával, a nemzetközi terrorizmus elleni harccal, illetve Iránra és Közép-Ázsiára tekintettel kihasználja a térség geopolitikai helyzetét, adottságait. Mivel Azerbajdzsán Iránnal határos, így Washington számára az ország stratégiai értéke jóval nagyobb, mint Grúziáé. Ugyanakkor Azerbajdzsán attól tart, hogy egy Irán elleni katonai támadás esetén az országot iráni válaszcsapás érné, egy háború kirobbanása pedig több milliós azeri menekültáradatot okozna Irán felől.
Azerbajdzsán tisztában van ezekkel a kockázatokkal, ezért kicsi az esélye, hogy a közeljövőben csatlakozási kérelemmel forduljon a NATO szervezetéhez. Ugyanakkor szó lehet esetleg arról, hogy a NATO biztonsági garanciákat nyújtson Azerbajdzsánnak külső hatalom támadása, illetve fenyegetése esetén.

Hogy jellemezné Baku jelenlegi kapcsolatát Oroszországgal?

Azerbajdzsánt Oroszországhoz több mint háromszáz éves szálak fűzik, s az orosz kultúra és tudomány ma is jelentős tényező az országban. Oroszországban fontos szerepet játszik az ott élő több mint kétmilliós azeri közösség, mely a legszorosabb szálakkal kötődik kaukázusi hazájához. Bakui tapasztalataim arról győztek meg, hogy az azeri lakosság nem táplál gyűlöletet az oroszok iránt – ez persze nem vonatkozik egyes politikusokra –, sőt az utcán járva gyakran hallottam egymással oroszul beszélgető fiatalokat. A helyi lakossággal magát megértetni tudó nyugati kollégáim többsége is Csehov és Dosztojevszkij nyelvét beszéli.

Oroszországgal a FÁK-országok különböző fórumain kívül is szoros a kétoldalú kapcsolat. Azerbajdzsán 2009-től kezdve gázt (többek között elektromos energiát) ad el Oroszországnak. Mindkét országban jelentős a másik országból származó nemzetiségi kisebbségek aránya. Az Oroszországban élő azeriek által hazautalt összegek (évi több mint 4 milliárd USD) jelentős bevételt jelentenek a lakosság számára is.

A kőolaj és földgáz vezetékek útvonala jelöli tehát Azerbajdzsán külpolitikai stratégiáját?

A jelentős kőolaj- és földgázkészletekkel, valamint infrastruktúrával rendelkező Azerbajdzsán a földgázkitermelés további növelését, annak ütemezését, a szénhidrogénexport lebonyolítását a potenciális fogyasztókkal és a tranzit országokkal folytatott szoros együttműködésben tervezi kialakítani. Azerbajdzsánnak gazdasági és politikai érdeke is, hogy a kitermelt energiahordozókat a Baku–Tbiliszi–Ceyhan kőolajvezetéken, illetve a Baku–Tbiliszi–Erzurum földgázvezetéken, valamint a tervezett Nabucco-vezetéken eljuttassa az európai felvevőpiacokra. A diverzifikáció legalább olyan fontos a szállítónak, mint a felhasználónak, és ebből a szempontból a Nabucco Azerbajdzsánnak is kitörési lehetőséget jelent a Kaukázus térségének történelmi szorításából.

Milyennek látja az EU és Azerbajdzsán kapcsolatát az energiadialógusok tükrében?

Az EU és Azerbajdzsán kapcsolatai jók, álláspontja gazdasági tekintetben azonos, illetve sok szempontból közel áll egymáshoz, alapvető politikai nézeteltérések nem terhelik. Az Európai Unió 2004-ben útjára indított új szomszédság-politikájának (ENP) egyik területe az energiabiztonság. A fekete-tengeri régió, az ott kitermelt energia, a térségben húzódó szállítási útvonalak miatt jelentős potenciállal bír az EU energiaellátás diverzifikálásában, ezért fontos komponense az EU energiapolitikájának. Brüsszel az eddigi bilaterális megállapodásokat meghaladó, regionális szintű energia megállapodásra törekszik a szomszédságpolitikában közreműködő államokkal, többek között Azerbajdzsánnal is. Ez olyan további előnyökkel járna mint a fokozott verseny és a környezetvédelmi, valamint biztonsági követelmények javítása. Az Azerbajdzsánra vonatkozó 2007–2013-as Szomszédságpolitikai Stratégiai Dokumentum és a 2007-2010-re szóló Nemzeti Indikatív Program elsősorban az energiaszektort érintő jogalkotási és gazdasági reform területén irányoz elő együttműködést.

Ez milyen pénzügyi támogatást jelent az EU részéről?

A célok megvalósítására az EU pénzügyi alapokat hozott létre.

Az energetikai területen való szomszédságpolitikai együttműködés szempontjából a Szomszédsági Befektetési Alap (Neighbourhood Investment Facility, NIP) a kiemelendő, melynek értéke 700 millió euró. Célja, hogy az összes ENP partnerországnak pénzügyi segítséget nyújtson és a nagy energia- és infrastrukturális projektek finanszírozására további támogatásokat vonzzon, mégpedig olyan pénzintézetektől, mint az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank vagy az Európai Beruházási Bank. Az EU az elkövetkező négy évre 250 millió eurót különít el az alapra, amelyből az első évben 25-25 millió euróval tölti fel a déli, illetve a keleti dimenzióra fordítandó keretet. A tervek szerint 2020-ig 10 milliárd eurót fordítanak energetikai fejlesztésekre.

Elképzelhető Azerbajdzsán EU-tagsága?

Az azeri vezetés kinyilvánította, hogy jó kapcsolatokat kíván ápolni az Európai Unióval és a tagországokkal, de az EU tagsági kérelem benyújtásáról még korai beszélni. Törekvéseik között szerepel az európai normák átvétele és a helyi viszonyoknak megfelelő adaptálása.

Alijev elnök külpolitikáját alapvetően a gazdasági racionalitás és pragmatizmus vezérli?

Igen, a bakui vezetés a regionális hatalmakkal kiegyensúlyozott, az érdekeken alapuló politika kialakítására törekszik. Jó viszonyt ápol Török- és Oroszországgal, Iránnal,

valamint az Egyesült Államokkal és az EU-val, igyekezve kielégíteni valamennyi közel és távol lévő, erős szereplő érdekeit. Geopolitikai szempontból nézve ennek a kiegyensúlyozott diplomáciai magatartásnak köszönhetően képes Azerbajdzsán szavatolni nemzeti biztonságát és a jó gazdasági kilátásokat. Az energiaforrásokra támaszkodva, valamint a tapasztalt politikai vezetés révén sikerült Bakunak önálló és független szerepet játszania, megőrizve a kiegyensúlyozott, több vektorú és pragmatikus külpolitikát, konszolidálva a stabilitást az országban és a régióban.

Miközben az azeri vezetés az európai piacokhoz való hozzáférésre törekszik, az azeri gázban érdekelt szomszédjainak (Oroszország, Törökország, Irán, Grúzia) igényeit is ki kell elégítenie. Ezt a helyzetet – geopolitikai előnyéből fakadóan – Azerbajdzsán igyekszik magabiztosan kezelni és saját pozícióinak erősítésére felhasználni. Az azeri érdekérvényesítésnek azonban nem igazán kedvez, hogy az elmúlt időben komoly viták kezdődtek a török féllel a tranzit szállítások kapcsán. Ankara ugyanis arra törekszik, hogy megvásárolja, majd tovább értékesítse a Nabucco-vezetékbe szánt azeri földgázt.

Milyen most a kapcsolat a „testvéri" Törökországgal?

Törökországgal – a Hejdar Alijev által meghirdetett „két ország, egy nemzet" elv alapján – a legszorosabb politikai, gazdasági, katonai, kereskedelmi és kulturális együttműködést alakították ki. A kapcsolatokat kissé beárnyékolta a török–örmény megbékélési és a diplomáciai kapcsolatok felvételéről szóló nyilatkozat októberi aláírása, valamint a gáztranszfer-díjról szóló vita. Ugyanakkor Oroszország és Irán gyanakvással figyeli, hogy Azerbajdzsán hajlik a két ország területét elkerülő alternatív szállítási útvonalak, vezetékek kiépítését szorgalmazó amerikai álláspont elfogadására. Az Egyesült Államok különösen támogatja, hogy a közép-ázsiai gázt a Kaszpi-tengeren és azeri területen át (Oroszország és Irán kikerülésével) szállítsák nyugatra, és ehhez vezetéket építsenek. A bakui vezetés – Ankarával és Washingtonnal együtt – fontosnak tartja, hogy a gázszállításban érdekelt közép-ázsiai országok fokozatosan kötelezzék el magukat a diverzifikáció mellett, melyben az EU és vállalatai is nagy segítségükre lehetnek.

Mennyire hiteles a baráti viszony Iránnal?

Iránnal is mint az egyik legjelentősebb szomszéd országgal, jó kapcsolatokat tartanak fenn. Ebben közrejátszik, hogy Észak-Iránban több milliós azeri nemzetiségű kisebbség él. A két ország együttműködésének sajátos területe a Kaszpi-tenger gazdasági hasznosítása. Irán a közelmúltban egyoldalú vízummentességet léptetett életbe az azeri állampolgárokra vonatkozóan. Baku igyekszik távol tartani magát az amerikai–iráni vetélkedéstől, viszont nem tudja kizárni, hogy Washington felhasználjon azeri szervezeteket (például Dél-Azerbajdzsáni Ébredési Mozgalom) Irán fellazítására. Kérdéses, hogy sikerül-e az Egyesült Államoknak bázisokhoz jutnia Azerbajdzsánban. Baku egyébként több alkalommal amerikai segítséget kényszerült igénybe venni tengeri határai védelmében iráni hadihajók megjelenése miatt.

Mi a jelenlegi állás a Kaszpi-tenger jogi státusát érintő multilaterális diskurzusban?

A Kaszpi-tenger partja mentén elhelyezkedő országok a tengerfenék – és ezáltal a kiaknázható ásványkincsek – újrafelosztásáról kívánnának tárgyalni. Oroszország és Irán között, ebben a kérdésben még a Szovjetunió fennállása idején kötött megállapodás van érvényben, de a Szovjetunió megszűnésével és a Kaszpi-tenger szénhidrogén-kincsének hasznosítása és ehhez a tenger területének megosztása immáron hosszú ideje nehezen rendezhető, regionális problémát és egyúttal megoldandó feladatot jelent a tenger mentén fekvő államok egymás közötti kapcsolatában.

A területi megosztás orosz-azeri-kazah támogatású változatában Irán csak 13%-nyi területhez jutna, ezért ragaszkodik a 20%-ot garantáló egyenlő megosztás elvéhez. Ez hátráltatja a szénhidrogénkincs kitermelését, sőt kutatását is (Irán többször katonailag megfenyegette Azerbajdzsánt, mert az saját területén kívül végzett kutatásokat), ezért minden partmenti ország igyekszik megoldást találni. A teheráni találkozó egyik eredménye volt, hogy a felek garantálták: területükről nem engedélyezik támadás indítását egyetlen szomszédos állam ellen sem, és csak part menti ország fejthet ki gazdasági tevékenységet a Kaszpi-tengeren, külső hatalmak nem.

A gazdasági és a politikai érdekek azt diktálnák, hogy hosszú évek után szülessen végre kölcsönösen elfogadható megoldás, de a nemzeti törekvések és érdekérvényesítések egyelőre felülírják a józan ész által megkívánt önmérsékletet. Az érintett felek – bár közelinek mondják –, de egyelőre távol állnak a megoldástól.

Milyen módon hathat a két ország kapcsolatára a jövőben az azeri kisebbség Iránban?

A jelenlegi azeri vezetés tisztában van a kérdés érzékenységével és a lehetséges iráni reakciókkal, így nem tartja napirenden az azeri kisebbség kérdését. A szekularizált azeri vezetést aggodalommal tölti el az iszlám alapokon szervezett, fundamentalista vonásokat mutató, egyre erősödő, befolyásos Irán mint középhatalom megjelenése a térségben.

A Baku a jól felfogott nemzeti érdekei alapján jószomszédi kapcsolatokra törekszik, ám problémát okoz, hogy az iráni társadalmi berendezkedés jelentősen eltér az azeritől. Iránban a vallás jelen van a mindennapi életben, az iszlámnak a társadalomra gyakorolt befolyása meghatározó.

Az iráni politikusok igyekeznek is regionális gazdasági, politikai hatalmukra és katonai erejükre támaszkodva növelni Irán befolyását, az iszlám hit terjesztését, egyúttal pedig útját állni az Amerikai Egyesült Államok térségbeli érdekérvényesítésének.

Lát valószínűséget arra, hogy az azerbajdzsáni iszlám a jövőben radikalizálódni fog?

Azerbajdzsán szekularizált állam, az alkotmány rendezi a hatalmi ágak, valamint az állam és az egyház viszonyát. A lakosság döntően muzulmán vallású, az iszlám vallás síita irányzata terjedt el. Az országban a történelmi hagyományok és a multikulturális örökség miatt mindig is az iszlám mérsékelt irányzata volt a jellemző. A radikalizálódás ellentétes lenne az ország érdekeivel.

Az azeri politikai vezetés jó kapcsolatokat ápol valamennyi hitéleti közösséggel, ügyelve arra, hogy ne következzenek be olyan változások, melyek táptalajul szolgálhatnának bármilyen radikalizálódáshoz.

Milyen az örmény kisebbség helyzete Azerbajdzsánban?

Az azeri kisebbségi helyzet megítélésekor különbséget kell tenni az örmény politikával kapcsolatos vélemények és az örmény emberekhez való hozzáállás között. Kétségtelen, hogy az 1990-es évek elején kitört, és azóta is rendezetlen azeri–örmény konfliktus jelentősen bonyolította a két nép viszonyát.

Ugyanakkor Bakuban ma is több mint 30 000 örmény él, viszonylag háborítatlanul. Mindazonáltal a két népnek e történelmi terheket feldolgozva kell megtalálnia a kompromisszumhoz vezető utat, közvetlen tárgyalásokon elérni a békés megoldás legcélravezetőbb módját.

Az azeri nép tehát alapvetően toleráns?

Azerbajdzsánban hagyományosan együtt éltek és élnek a térség népcsoportjai, illetve a nagy világvallások képviselői. A politikai stabilitás megőrzése jelenti Azerbajdzsán számára a legnagyobb hasznot.

Mi a bakui kormányzat számára a legnagyobb nehézség?

Az azeri vezetésnek még most is jelentős kihívást jelent, hogy fenntartható, modern gazdaságot alakítson ki az országban, amely az energiatartalékok kimerülése után is megélhetést biztosít a lakosságnak. Törökország, amely 30 év alatt egy elmaradt agrár-országból, a világ 17. legnagyobb gazdaságát hozta létre, mintául szolgálhat a független Azerbajdzsán számára, mely másik példaképének az Egyesült Arab Emirátusokat tekinti. A gazdasági és szociális kérdésekhez hasonló kihívást a társadalom demokratikus fejlődésének a megteremtése jelent.

Tapasztalatai szerint helytállóak-e a nemzetközi felmérések az elharapózott korrupcióról és nepotizmusról Azerbajdzsánban?

Az ország belső helyzetére a többi posztszovjet utódállamhoz hasonló intézményrendszer, kiforratlan pártstruktúra, a pártok nehezen meghatározható politikai és ideológiai irányvonala, a szétforgácsolt és gyenge ellenzék, a korrupció és a politikai nepotizmus valóban jellemző**.**

Ez lehet az oka, hogy a mélyreható demokratikus politikai átalakulás még nem történt meg?

Igen, ez alapvetően nehezíti a valódi parlamentáris demokrácia kibontakozását. A körülmények a térség országaiban még nem értek meg arra, hogy a tekintélyelvű elnöki rendszereket valódi demokratikus hatalmi viszonyok váltsák föl, bár a legszélsőségesebb viszonyok között; például Türkmenisztán és legutóbb Kirgizisztán esetében a változások iránti igény is markánsan előretör.

Milyen az ellenzék helyzete, politikai ereje Azerbajdzsánban?

A pártok tisztázatlan ideológiai hátterének egyik következménye, hogy az ellenzék vezetői nem tudnak hiteles programot kínálni és gyakran ők maguk is hiteltelenek. Belső harcaik pedig végképp lejáratják őket a közvélemény szemében, mely így nem lát bennük garanciát a rossz, de már megszokott rendszerrel szemben.

Az Alijev-kormányzatban megvan a politikai akarat az ország demokratikus átalakításához? Illetve támogatnák ebben a társadalom széles rétegei?

A vezetés támogatottsága a jól szervezett helyi és országos politikai, közigazgatási, társadalmi és gazdasági szervezeteknek köszönhetően vitathatatlan.

Az azeri vezetés tisztában van azzal, hogy az ország modernizációjához elengedhetetlenül szüksége van a társadalom széles rétegeinek támogatására. A nép ellenében itt sem lehet tartós fejlődést elérni. A lakosságot különösen foglalkoztató probléma a korrupció, a politikai és gazdasági hatalom összefonódása és a privatizáció révén kialakult óriási vagyoni különbségek megjelenése.

A gazdasági hatalom jórészt az aktuális politikai vezetés kezében összpontosul, ők birtokolják a vállalatok több mint 40%-át, és hatalmi helyzetüknél fogva ellenőrzik az újonnan létesülő vállalkozásokat. Az energiahordozók iránti kereslet és a világpiaci árak növekedése miatt már több éve tart az azeri gazdasági fellendülés, melynek eredményeként az ország pénzügyi és politikai helyzete – a lakosság körében tapasztalt vagyoni aránytalanságok ellenére – kiegyensúlyozott.

Megítélése szerint mennyiben demokratikus és mennyiben autoriter az Alijev-rezsim?

Az azerbajdzsáni választások lebonyolítása a nemzetközi megfigyelők véleménye szerint is megfelelt a vonatkozó elvárásoknak. A központi irányításnak jelentős hagyományai vannak a térségben, és ezt érdemes mindenképpen figyelembe venni.

Mely területeken kellene a kormányzatnak reformokat bevezetnie és az államnak beruháznia a gazdaságba?

Azerbajdzsánban kormányprogram a gazdaság diverzifikálása, a szénhidrogén-ipartól való egyoldalú függés megszüntetése. Ennek jegyében a feldolgozóipart és a mezőgazdaságot kívánják fejleszteni. Az infrastrukturális és kommunális beruházások megvalósítása folyamatos. Napirenden van az egészségügy és az oktatás fejlesztése is.

Jelenleg nagyon magasak a szegénységi és munkanélküliségi mutatók. Mikorra várható, hogy mérséklődik az azeri társadalmi osztályok életkörülményei közti óriási szakadék?

A nemzetközi gazdasági folyamatok – ha kisebb mértékben is – de az azeri gazdaságot is érintették. Jelentős eredménynek számít, ha a különbségek nem nőnek. Az életszínvonalra vonatkozó megállapítások során szükséges figyelembe venni a belső migrációs és demográfiai folyamatokat, illetve a társadalmi hagyományokat.

Hogyan jellemezné az azeri középosztály átlagpolgárát? Milyen széles ez a réteg?

Egy olyan országban, mint Azerbajdzsán, nehezen értelmezhető, kit lehet a középosztályba sorolni. Képzettség alapján? Hivatali beosztás vagy jövedelem alapján? A legáltalánosabb elképzelés az lehet, hogy a középosztálybeli havi jövedelme mintegy 800-1000 manat (1 EUR 1.07 manat), három-négy gyermeke van, felsőfokú végzettséggel rendelkezik, oroszul és esetleg angolul beszél. Ez a réteg az államigazgatásban és a gazdaságban a középvezetői kategóriába tartozik, arányát felettébb nehéz lenne meghatározni.

Mennyire képezi a vallás szerves részét a hétköznapoknak? Él a vallási tolerancia?

A vallási közösségek és felekezetek jogszerű működésének nincsenek korlátai, az együttműködés közöttük folyamatos. Jelenleg folyik a vallási szervezetek és közösségek regisztrációja. Idáig 252-t regisztráltak. A vallási tolerancia a térségben hagyományos. Valamennyi felekezet és vallás ünnepeit meg lehet ünnepelni, vannak olyan ünnepek, amelyeket munkaszüneti napnak nyilvánítanak. Az 1990-es években az egész térségben nőtt a vallás iránti érdeklődés.

Milyennek látja a nők esélyegyenlőségét és az emberi jogok teljesülését?

Azerbajdzsánban a XX. század eleje óta törvény garantálja a nők egyenjogúságát. A házasságban született gyermekét nevelő nő joga és társadalmi elismertsége, tekintélye, későbbi családi állapotától függetlenül azonos, vagy esetleg nagyobb a férfiénél. Az azeri társadalom átlagéletkora 35 év – a térségben az egyik legalacsonyabb –, ami jól tükrözi a társadalom optimizmusát és erejét.

Az iszlám országok közül Azerbajdzsánban a legnagyobb a vezető beosztású nők aránya. Közöttük is kiemelkedően sok a főiskolát és egyetemet végzett fiatal. Csak egy példa: az „emberi jogok biztosa” Azerbajdzsánban Elmira Szulejmanova asszony, nagy tekintéllyel és befolyással bíró jogász.

Nyitott Azerbajdzsán az olyan külföldiek felé, akik hosszabb időre itt telepednének le?

Az idegenrendészeti szabályok lehetővé teszik a hosszabb idejű tartózkodást és a letelepedést is. Ennek általános feltételei hasonlítanak a hazai feltételrendszerhez: lakhatási és megélhetési lehetőség, családi szálak, gazdasági tevékenység.

Meglátása szerint átalakulóban vannak-e az azeri szokások, hagyományok? Mennyiben hat a globalizáció, azon belül a kommunikáció és az informatika fejlődése, a fiatal azeri generációra?

Természetes, hogy az életkörülmények változása hatással van a szokásokra, hagyományokra. Ez a hatás a különböző társadalmi rétegeken, csoportokon belül eltérő módon érvényesül. Az internethez való hozzáférés a főváros kerületeiben más és más: a központban több a net-kávézó, mint a külvárosokban. Vidéken a hozzáférés nehezebb, az infrastruktúra nem teszi lehetővé a tömeges hozzáférést.

Mit ajánlana a magyar turistáknak, mit nézzenek meg Azerbajdzsánban?

Baku modern város, de történelmi, kultikus épületekben is bővelkedik. A „Szűz tornya" tövében végezték ki Szent Bertalan vértanút, tetején pedig az örök tűz ég. Sajátosan együtt léteznek itt az ősi zodiákus vallás, az iszlám és a kora kereszténység emlékei. Bakutól 60 km-re találhatók a többezer éves gobusztáni sziklarajzok, a római légió centúrijának kőbe vésett felirata, több működő iszapvulkán, a tűz temploma és az emberemlékezet óta lángoló hegyoldal. Az ország több mint féltucatnyi éghajlati zónája a szubtropikustól a sivatagiig rendkívül gazdag növény és állatvilág létét biztosítja. Az azeri konyha zöldségekben és gyümölcsökben gazdag, ízletes ételeket kínál.

Milyen kép él a magyarokról Azerbajdzsánban?

A magyarokhoz az azerieket baráti, rokoni szálak fűzik. Számon tartják, hogy a honfoglalás előtt a magyar törzsek a turáni alföldön vonultak át, Attilát közös királyunkként említik. Több közös türk eredetű szavunk van: alma, teknő/tekene, kazár/hezer.

Azerbajdzsánban még futnak Ikarusz autóbuszok, emlékeznek a Globus- konzervekre és mezőgazdaságunk számos termékére a közös szovjet múltból. Magyarország iránt folyamatos az érdeklődés, az együttműködési készség.

Köszönöm szépen az interjút!

Budapest, 2010. április. 10.

Az interjút Lénárt Éva készítette.